

ADABIYOT DARSLARIDA MILLIY QADRIYATLAR VA BARKAMOL AVLOD TARBIYASI

Mamajonova Sanaat Shomurotovna

Toshkent viloyati Piskent tumani MMTB tasarrufdagi

*39-umumiy o‘rta ta’lim maktabining ona tili va
adabiyot fani o‘qituvchisi*

Annotatsiya: Ushbu maqolada adabiyot fani orqali o‘quvchilarga milliy qadriyatlarni singdirish va ularni barkamol avlod sifatida tarbiyalash masalalari yoritilgan. Adabiy asarlar orqali yoshlarda vatanparvarlik, insonparvarlik, halollik, mehnatsevarlik kabi umuminsoniy va milliy fazilatlarni shakllantirishning samarali usullari tahlil qilinadi. Shuningdek, dars jarayonida foydalaniladigan innovatsion metodlar, interaktiv yondashuvlar va zamonaviy tarbiya konsepsiyalari misollar orqali ko‘rsatib beriladi. Maqola amaliyotchi o‘qituvchilar uchun foydali tavsiyalar va tajriba almashish imkoniyatlarini yaratadi.

Kalit so‘zlar: milliy qadriyatlar, adabiyot darsi, barkamol avlod, tarbiya, o‘quvchi shaxsini shakllantirish, ma’naviy-axloqiy tarbiya, innovatsion metodlar, vatanparvarlik, kitobxonlik madaniyati

Adabiyot darslarida milliy qadriyatlar va barkamol avlod tarbiyasi

Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasida yoshlar tarbiyasi, ularning intellektual va ma’naviy salohiyatini oshirish ustuvor yo‘nalishlardan biri sifatida belgilanmoqda. Mustaqil davlatimizning asosiy maqsadlaridan biri – har tomonlama yetuk, mustaqil fikrlovchi, yuksak ma’naviyatli, milliy qadriyatlarga hurmat bilan qaraydigan barkamol avlodni tarbiyalashdir. Bu vazifa, eng avvalo, ta’lim muassasalarida – maktabda, ayniqsa, ona tili va adabiyot fanlari orqali amalga oshiriladi.

Adabiyot – xalq ruhining aksidir. U jamiyat taraqqiyotining muhim omili, ma’naviyat manbai, axloqiy mezonlarni shakllantiruvchi kuchdir. Adabiyot darslari orqali o‘quvchilar nafaqat til boyligini oshiradi, balki ularda Vatanga muhabbat, tarixiy xotira, halollik, insoniylik kabi yuksak qadriyatlar shakllanadi. Shu bois ushbu maqolada adabiyot fani vositasida milliy qadriyatlarni yosh avlod qalbiga singdirish, ularni barkamol shaxs sifatida shakllantirish usullari keng tahlil qilinadi.

Adabiyot va milliy qadriyatlar: uzviy bog‘liqlik

Milliy qadriyatlar – bu xalqning o‘ziga xosligini belgilab beruvchi ma’naviy meros, asrlar davomida shakllangan urf-odatlar, axloqiy mezonlar majmuasidir. Adabiyot esa bu qadriyatlarni avloddan avlodga yetkazuvchi kuchli vosita hisoblanadi.

O‘zbek adabiyoti tarixida milliylik, vatanparvarlik, ezgulik, sabr-toqat, mehr-oqibat, vafo kabi qadriyatlar yetakchi mavzular qatorida bo‘lgan.

Alisher Navoiy, Bobur, Mashrab, Muqimiy kabi klassiklarimizdan tortib to hozirgi zamon adiblariga qadar barchasi o‘z asarlarida jamiyatga ibrat bo‘ladigan ma’naviy tushunchalarni ilgari surganlar. Masalan, Alisher Navoiy “Mahbub ul-qulub” asarida halollik, saxovat, o‘zga g‘amini yeyish kabi fazilatlarni ulug‘lagan. Abdulla Qodiriy esa “O‘tkan kunlar” orqali tarixiy o‘zlik, milliy urf-odatlar, muhabbat va fidoyilik timsollarini yaratgan.

Shu bois, adabiyot darslarida ushbu asarlarni tahlil qilish orqali o‘quvchilarda o‘z xalqiga hurmat, madaniyatga muhabbat, milliy g‘urur va shaxsiy mas’uliyat hissi uyg‘otiladi.

Adabiyot darslarida tarbiyaviy yondashuvlar

Adabiyot darslari – bu faqat matnni o‘qish va tahlil qilish emas, balki yoshlar qalbiga ezgulik urug‘ini sepish jarayonidir. Quyida adabiyot darslarida milliy qadriyatlarni singdirishga xizmat qiladigan asosiy metodik yondashuvlar keltirilgan:

1. Obrazli tahlil metodi

Asar qahramonlarining fe‘l-atvori, harakati va dunyoqarashini chuqur tahlil qilish orqali o‘quvchilarda axloqiy mezonlar shakllanadi. Masalan, “O‘tkan kunlar”dagi Kumush obrazining sadoqati, fidoyiligi ideal ayol timsoli sifatida talqin etiladi. Bu orqali oila qadri, mehr-oqibat, sadoqat kabi qadriyatlar muhokama qilinadi.

2. Rolga kirish (dramaleştirish)

Qahramonlar rolini o‘ynash orqali o‘quvchilar ularning ichki kechinmalarini his qiladi. Bu esa ularning hissiy tarbiyasini, empatiya ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

3. Bahs va munozaralar tashkil etish

Dars jarayonida “Asarda eng vatanparvar qahramon kim?”, “Milliy qadriyatlar zamonaviy yoshlar hayotida qanday ahamiyatga ega?” kabi savollar asosida o‘quvchilarni fikrlashga undash orqali ularning tahliliy va mustaqil fikrlash ko‘nikmalari rivojlanadi.

4. Ijodiy topshiriqlar

Hikoya yozish, insho yozish, she‘r tahlil qilish, erkin kompozitsiyalar yaratish orqali o‘quvchilarning nutq madaniyati, estetik didi va milliy qadriyatlarga munosabati shakllanadi.

5. Madaniy meros bilan tanishtirish

Adiblar tavallud kuniga bag‘ishlangan ochiq darslar, adabiy kechalar, teatr ko‘rinishlari o‘tkazish orqali o‘quvchilar o‘z xalqining madaniyatiga yaqinlashadi.

Amaliy tavsiyalar

- Har bir adabiy asarni o‘qitishda “Bu asarda qanday qadriyat ifodalangan?” degan yondashuv asosiy bo‘lishi lozim.

- Tarixiy asarlarni hozirgi zamon bilan qiyoslash orqali o‘quvchilarda zamonaviy dunyoqarash bilan milliylik uyg‘unligini shakllantirish mumkin.

- O‘quvchilarni oilaviy qadriyatlar, vatanparvarlik, iymon va halollik haqida ijodiy ishlar yozishga rag‘batlantirish kerak.

- Ijtimoiy tarmoqlardan foydalanib, adiblar hayoti va ijodi bilan bog‘liq raqamli loyihalar tashkil etish ham ijobiy samara beradi.

Xulosa qilib aytganda, adabiyot darslari nafaqat bilim manbai, balki kuchli tarbiyaviy vositadir. Milliy qadriyatlarni yoshlar ongiga singdirishda adabiyot fanining ahamiyati beqiyos. Bu darslar orqali o‘quvchi o‘z xalqining o‘tmishini anglaydi, bugunini tushunadi va ertangi kun uchun mas’uliyatni his qiladi. Har bir adabiyot o‘qituvchisi bu imkoniyatni to‘g‘ri yo‘naltirib, darslarni ma’naviy saboqqa aylantirsa, biz orzu qilgan barkamol, mustaqil fikrlovchi va fidoyi avlodni tarbiyalashga munosib hissa qo‘shgan bo‘ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Karimov I.A. “Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch.” – T.: Ma’naviyat, 2008.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Yangi O‘zbekiston – ma’rifatli jamiyat sari” konsepsiyasi. – T.: 2021.
3. “Ona tili va adabiyot darslarini samarali tashkil etish bo‘yicha metodik tavsiyalar.” – T.: Xalq ta’limi vazirligi, 2022.
4. Qodiriy A. “O‘tkan kunlar.” – T.: G‘afur G‘ulom nomidagi NMIU, 2021.
5. Navoiy A. “Mahbub ul-qulub.” – T.: Fan, 2019.
6. Vohidov E., Oripov A., Zulfiya ijodi bo‘yicha tanlangan asarlar. – T.: O‘zbekiston, 2020.
7. Rasulova M. “Adabiyot darslarida ma’naviy tarbiya.” // Ma’rifat, 2022, №5.
8. Toshxo‘jayev S. “Milliy qadriyatlar va yoshlarda g‘urur tuyg‘usi.” // O‘qituvchi jurnali, 2021, №2.